

והרכבתיך על במתי ארץ - מהות יום הכיפורים

מפי הרב חיים איידלס

לעילוי נשמת

צפורה בת אשר זעליג וביילה צירל

והרב אברהם יהושע בן פרומט פאני

ולרפואת

אברהם בן חנה

ניקוי הכסות

"אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר. אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר" (ישעיהו נח יג-יד). אמרו חז"ל (שבת קיט): "אמר ליה ריש גלותא לרב המנונא: מאי דכתיב "לקדוש ה' מכבד"? אמר ליה: זה יום הכפורים, שאין בו לא אכילה ולא שתיה, אמרה תורה: כבדהו בכסות נקיה". מכאן שיש ללבוש כסות נקיה ביום הכיפורים.

על עניין זה אומר החת"ם סופר שמקור הדברים בדברי הנביא (זכריה ג ג-ד): "והושע היה לבש בגדים צואים ועמד לפני המלאך. ויען ויאמר אל העמדים לפניו לאמר הסירו הבגדים הצואים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלבש אתך מחלצות". "בגדים צואים" הוא כינוי לחלאת העוונות, ו"מחלצות" הם אותם בגדים המבטאים את הניקיון והזיכור מכל חטא ועוון. עבודת יום הכיפורים היא עבודת זיכור החומר לחלוטין.

אומרת הגמרא (שבת קנב):

תנו רבנן: "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" - תנה לו כמו שנתנה לך בטהרה אף אתה בטהרה. משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו. פקחין שבהן קיפלום והניחום בקופסא, טפשים שבהן הלכו ועשו בהן מלאכה. לימים ביקש המלך את כליו, פקחין שבהן החזירו לו כשהן מוגהצין, טפשיין שבהן החזירו לו כשהן מלוכלכין. שמח המלך לקראת פקחין, וכעס לקראת טפשיין. על פקחין אמר: ינתנו כלי לאוצר, והם ילכו לבתיהם לשלום. ועל טפשיין אמר: כלי ינתנו לכובס, והן יתחבשו בבית האסורים. אף הקדוש ברוך הוא, על גופן של צדיקים אומר "יבוא שלום ינוחו על משכבותם", ועל נשמתן הוא אומר "והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים". על גופן של רשעים הוא אומר "אין שלום אמר ה' לרשעים", ועל נשמתן הוא אומר "ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע".

הגוף איננו עצם האדם, אלא הוא מעין מלבוש אל הנשמה, שהאדם לובש ופושט, "עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים

תסככני" (איוב י יא)¹. אותו הגוף הוא בגדי מלכות שקיבלנו כעבדים מאת המלך, משום שאנו בני מלכים, "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט ו). גופו של יהודי מכח היותו לבוש מלכות יש לשמרו מכל משמר שישאר זך נקי ומצוחצח, כראוי לבגדי מלכות. כל חטא מלכלך ומזהם את בגד המלכות, וביום פקודתו על האדם להשיב את בגדו - גופו נקי ומגוהץ. אם הבגדים מלוכלכים ומזהמים בחלאת העוונות יש בזה כעס לפני ה', שעליו לשולחם לכובס - שהוא הגיהנום כפירוש רש"י על המדרש² שבעת מדורי הגיהנום מהווים מכבסה מזהמת החטא והעוונות, שבאש הגיהנום מתכבס ומצורף האדם עד שמלבין מן החטא.

הדרך הראויה היא שלא ימתין האדם עם ניקיונו לעת פקודתו, אלא יקיים בחייו "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" (קהלת ט ח). ואם נכשל האדם לפעמים בחטאיו יקיים תיכף ומיד את לשון הכתוב "רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע... אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" (ישעיהו א טז-יח), כלומר מיד ישוב בתשובה וינקה בזה את בגדיו עד שיהיו כצמר לבן וצח כשלג.

לפני ה' תטהרו

אם דברים אלו מתאימים לכל ימות השנה, על אחת כמה וכמה שהם שייכים ביום הקדוש - יום הכיפורים, שבו ישנה מצוה מיוחדת "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז ז). אומר רבנו יונה (שערי תשובה ד יז): "כי מה שנאמר "לפני ה' תטהרו" מצות עשה על התשובה, שנחפש דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה' ביום הכפורים. ואף על פי שנתחייבנו על זה בכל עת - החיוב נוסף ביום הכפורים, והטהרה אשר בידינו היא התשובה ותיקון המעשים".

רבנו יונה מעורר אותנו על מטרת התשובה ביום הכיפורים - להגיע למדרגת הטהרה. מדרגת הטהרה היא מדרגה גבוהה, שבברייתא של רבי פנחס בן יאיר, בה מתוארת מסילת עבודת המידות, ממוקמת הטהרה במדרגה השישית³. ומהותה גדולה מאד, כלשון הרמח"ל (מסילת ישירים פרק טז): "הטהרה היא תיקון הלב והמחשבות. וזה הלשון מצאנוהו אצל דוד שאמר (תהלים נא): לב טהור ברא - לי אלקים. וענינה שלא יניח האדם מקום ליצר במעשיו, אלא

¹ "ונדע אל בעלי מדע, כי גוף האדם איננו האדם עצמו מצד הגוף כי זה נקרא בשר האדם, כמו שכתוב (איוב י' י"א) עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשוככני, ועוד כתיב (שמות ל' ל"ב) על בשר אדם לא ייסך וגו', נמצא האדם הוא הפנימיות, אבל הגוף הוא ענין לבוש אחד תתלבש בו נפש השכלית אשר היא האדם עצמו בעודו בעולם הזה, ואחר הפטירה יופשט מעליו הלבוש הזה ויתלבש בלבוש זך ונקי רוחני, וכמו שכתוב (זכריה ג' ד') הסירו הבגדים הצואים וגו' והתלבש אותך מחלצות, הוא הנקרא חלוקא דרבנן". (שערי קדושה א א)

² "לכובס - ללבן, אף זו לגיהנם לצורפם שם".

³ תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף כ עמוד ב:

א"ר פנחס בן יאיר: תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקודש, רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים, וחסידות גדולה מכולן, שנאמר: אז דברת בחזון לחסידיך.

נקיה, האישיות מזוככת מהעוונות, מיד "והרכבתיך על במתי ארץ", מתעלים למעלה מהארציות, "והאכלתיך נחלת יעקב מהעולם הזה אלא מהעולם העליון. זו כוונת התורה באמרה "ועניתם את נפשתיכם" (ויקרא טז לא), שאין כוונתה עינוי של צער אלא עינוי של מענה והשבה, כדרך הכתוב "והיה ביום ההוא אענה נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ. והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר והם יענו את יזרעאל" (הושע ב כג-כד). עינוי הנפש הוא מענה הנפש אל הקב"ה, להשיב אותה אליו יתברך, במה שתשתחרר מכבלי הגוף ביום זה בו היא מאירה במלא זהרה.

אומר החיי אדם (קמד ה): "בראש השנה אין הקדוש ברוך הוא דן בעצמו אלא בית דין של מעלה דנין, אבל ביום הכפורים אזי הקדוש ברוך הוא בעצמו ובכבודו יושב על המשפט ומשגיח, ולכן צריך כל אדם לידע בנפשו לפני מי הוא מטהר, לפני ה'". מקור דבריו בלשון הירושלמי (סנהדרין א א) "דתנינן: אל תהי דן יחידי שאין דן יחיד אלא אחד. א"ר יהודה בן פזי אף הקדוש ברוך הוא אין דן יחידי שנאמר "וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו אילו מטין לכף זכות ואילו מטין לכף חובה" (מלכים א כב יט). אף על פי שאין דן יחידי חותם יחידי שנאמר "אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת" (דניאל י כא) - שהחתימה ביחידות נעשית ביום הכיפור, יום החתימה. מכיוון שיום זה מיוחד הוא ל"שובה ישראל עד ה' אלהיך" (הושע יד ב), לעמוד נוכח פני ה' בלבד, אנו זוכים שהוא דן אותנו ביחידות. וכל זה בזכות מה שהתכבסנו את כסותנו - נפשנו עד שהתעלנו ל"לפני ה' תטהרו".

ממוצא דבר אנו למדים כמה יום זה גדול וקדוש. ובפרט בשעת נעילה, כדברי הפייטן "יְהִי־אֲנִי צַל יְדוֹ. תַחַת כְּנָפֵי הַשְּׁכִינָה. חֵן יְחֹן כִּי יִבְחֵן. לֵב עֶקֶב לְהִכְיָנָה" - בה אנו נמצאים רק בצל ידו, ועל ידי קרבה זו אנו זוכים להיחתם לחיים טובים.

יהיו כל מעשיו על צד החכמה והיראה ולא על צד החטא והתאוה. וזה אפילו במעשים הגופניים והחומריים, שאפילו אחרי התנהגו בפרישות, דהיינו, שלא יקח מן העולם אלא ההכרחי, עדיין יצטרך לטהר לבבו ומחשבתו שגם באותו המעט אשר הוא לוקח לא יכון אל ההנאה והתאוה כלל, אלא תהיה כונתו אל הטוב היוצא מן המעשה ההוא על צד החכמה והעבודה". בכל זאת ביום כיפור אנו נקראים להגיע אל המדרגה העליונה הזו, בה אין שום שמץ של נגיעה עצמית ונדנדוד של חטא. ביום כיפור לא נאמר שיש לחזור בתשובה, אלא שיש להטהר - "לפני ה' תטהרו", הוה אומר שתזככו עצמכם עד אשר תגיעו אל המדרגה הרוממה הזו של הטהרה, שבה ממילא כלולה החזרה בתשובה.

זוהי מעלת היום הקדוש הזה - יום שבו מסוגל כל יהודי להגיע אל מדרגת הטהרה. זה מה שנאמר בכתוב "מים יצרו ולו אחד בהם" (תהלים קלט טז) - "זה יום הכפורים לישראל" (תנא דבי אליהו רבה א). היום הזה הוא יומו של הקב"ה, ולא יום שלנו. ולכן אנו מזכירים את לשון הכתוב "מי אל כמוך נשא עון ועבר על פשע לשארית נחלתו" (מיכה ז יח), שאין הכוונה שהקב"ה עובר ומבליג על הפשעים, אלא שהקב"ה נושא את האדם למעלה מהעוון, וממילא לא שייך באדם עצמו כל חטא ועוון.⁴

לקדוש ה' מכבד

זו דרשת הגמרא על הכתוב "לקדוש ה' מכבד" - זה יום הכיפורים, כי ביום זה שהאדם שובת מאכילה ושתייה, מתעלה ומתקדש, הוא נהיה כמלאך ה' צבאות. ביום כיפורים אנו משנים ממנהגנו בכל השנה כולה. כל השנה איננו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" שלא לעורר עלינו את קנאתם של מלאכי השרת,⁵ אך ביום זה אין לנו מה לחשוש מהם, כי בו אנו זוכים להתקדש, להתענג על ה' ולהלך כמלאכים.

אומר החת"ם סופר שיש כמה אופנים של צום; יש צום שגורם הכנעה, ויש צום שנועד לגרום עוגמת נפש על העוונות. אך צום הכיפורים הוא לא אף אחד משני אופנים אלה, אין מטרתו לצער את ישראל ולא להכניע אותנו, אלא אדרבה מחמת מה שאנו מתעלים איננו זקוקים כלל למזון גשמי, דוגמת משה רבנו שלא אכל במרום במשך מ' יום ומ' לילה מחמת קדושה ולא מחמת הכנעה או עגמת נפש. אכילתו של משה היתה מלחמה של תורה, כי כאשר הכסות

⁴ כך פירש ר' ישראל מרוז'ין.

⁵ "דבר אחר שמע ישראל רבנן אמרין בשעה שעלה משה למרום שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה בשכמל"ו והוריד אותה לישראל ולמה אין ישראל אומרים אותו בפרהסיא א"ר אסי למה הדבר דומה לאחד שגנב קוזמין מתוך פלטיין של מלך נתנה לה לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בה בפרהסיא אלא בתוך ביתך אבל ביום הכפורים שהן נקיים כמלאכי השרת הן אומרים אותו בפרהסיא בשכמל"ו" (דברים רבה ב).